

Dåben set gennem dramaturgiske briller

[Kirke.dk's titel: Den personlige tilspørgsel ved barnedåb er meningsløs]

Set gennem dramaturgiske briller er folkekirkens dåbshandling en flimrende forestilling. Ved barnedåb vil ritualet ikke vedgå den åbenbare kendsgerning, at dåbshandlingen sker på forældrenes initiativ og ønske. Ritualet foregiver, at barnet selv har et ønske om at blive døbt og i princippet også selv kan bekende troen, omend en voksen af gode grunde må føre ordet for barnet.

Arrangementet savner elementær troværdighed. Næppe nogen tror i ramme alvor på, at et spædbarn selv kan nære et ønske om at blive båret til døbefonten, og at det kan møde op til dåben med en tro på Gud, der kan kendes med den apostolske trosbekendelses ord. Men dertil kommer også det selvmodsigende i, at barnet skal levere en trosbekendelse, når ritualet ellers lader forstå, at dåben helt ensidigt er Guds suveræne handling.

Dåbsbarnets rent modtagende rolle i dåben understreges af, at børneevangeliet Mark 10,13-16 bruges som billede på dåben. Ritualets budskab er, at som Jesus den gang uden forbehold tog børnene i favn og velsignede dem, således vil Gud Fader også uden forbehold tage folkekirkens dåbsbørn i favn og velsigne dem.

I ritualhandlingen kommer velsignelsen konkret til udtryk på to måder: dels ved overøsning med vand i den treenige Guds navn, og dels ved at barnebønnen Fadervor indgår som et integreret led i handlingen.

Forskellen på de to former for velsignelse er, at hvor overøsningen er en engangsbegivenhed knyttet til det sakrale rum, er Fadervor en bøn til stadig gentagelse, når og hvor lejlighed byder sig. Når Fadervor bedes ved dåbshandlingen – gerne med præstens håndspålæggelse på barnets hovede – lægges der op til den opbyggelige opfattelse, at dåbsbarnet fra nu af har fået Fadervor i eje som dåbsgave.

Den apostolske trosbekendelse har i forhold til Fadervor en mere tilbagetrukket rolle. Ved nøddåb af et barn i akut livsfare kan trosbekendelsen ligefrem springes helt over til fordel for ordene: "Herre Jesus, tag i nåde mod dette barn!" Men ved normale dåbshandlinger i kirken indgår trosbekendelsen jo i ritualet, og den er selvfølgelig ikke uden betydning for forståelsen af, hvad der er på færde i dåben.

Hvorfor tilspørger vi spædbørn, som om de voksne?

Liturgihistorisk har trosbekendelsen fra gammel tid været forstået som det pagtsord, der skal lyde fra dåbskandidatens side, for at pagten med Gud kan komme i stand. Særlig fra grundtvigsk hold har man fremhævet dåbens karakter af pagtshandling og betonet trosbekendelsens funktion i den forbindelse.

Oplysende i så henseende er de overvejelser, som liturgiudvalget bag prøvealterbogen af 1963 gjorde sig vedrørende et forslag om at åbne adgang for at bruge forkortet tilspørgsel ved dåb af flere børn. Den foreslåede forkortede tilspørgsel havde denne ordlyd:

"Tror du, som bekendelsen lød, på Gud Fader, den almægtige? – Ja. Og på Jesus Kristus, hans enbårne Søn? – Ja. Og på Helligånden? – Ja". Men udvalgets flertal afviste forslaget med den begrundelse, at "den overleverede form med fuld tilspørgsel svarer bedst til dåbens indhold og betydning som pagtshandling med den enkelte"!

To ting i denne begrundelse er interessant. Det ene er den udtrykkelige betoning af dåben som en pagtshandling. Som pagtshandling er dåben andet og mere end blot en velsignelseshandling. Det andet er den selvfølgelighed, hvormed man går ud fra, at trosbekendelsen må bruges i den personlige tilspørgsels form.

Det er tankevækkende, at det pågældende liturgiudvalg tilsyneladende slet ikke har interesseret sig for, hvordan man i folkekirkens lutherske søsterkirker klarer at have barnedåb uden personlig tilspørgsel af dåbsbarnet.

Om det økumeniske udsyn var ringere i 1963 end i dag, skal jeg ikke kunne sige. Under alle omstændigheder undrer det mig, at den nyligt nedsatte dåbskommission ikke har på deres program at overveje, om det er rimeligt at videreføre folkekirkens særtradition med at tilspørge børn, som om de er små voksne mennesker.

Som jeg har påpeget, savner tilspørgsel af små børn dramaturgisk troværdighed. Men også for en mere teologisk betragtning savner denne tilspørgsel af spædbørn troværdighed. Sagen er i al sin enkelthed, at personlig tilspørgsel om troen forudsætter den mulighed, at troen kan være til stede hos den, der spørges.

Har tilspørgslen magisk virkning på barnets gudstro?

Forestillingen om spædbarnets gudstro har rødder tilbage til Martin Luther. Men hvis et spædbarn kan tro på den treenige Gud, hvornår er da denne tro opstået i barnet?

To svar kan tænkes, som er omtrent lige håbløse. Det ene går på, at gudstroen er medfødt, således at alle børn i virkeligheden tror på den kristne Gud, uanset hvilken gudstro eller mangel på samme deres forældre måtte have. Selv muslimeres børn tror i virkeligheden på den treenige Gud. Men hvis alle mennesker automatisk tror på Gud fra fødslen af, hvad er så det dybere formål med at spørge om troen ved døbefonten?

Det andet svar går på, at troen på den kristne Gud opstår på stedet, når præsten tilspørger barnet ved døbefonten. Men i så fald forudsættes tilspørgslen at have magisk virkning. Det magiske består i, at tilspørgslen automatisk tilvejebringer den gudstro, der anses for nødvendig, for at Gud kan få afsat sin nådepagt med barnet.

Det er ikke for meget sagt, at dåbsforståelsen på denne måde får et anstrøg af sakramentmagi. Og dette anstrøg af sakramentmagi kan desværre godt spores i folkekirkens autoriserede dåbsritual, vil jeg hævde.

Men efter evangelisk-lutherske begreber er sakramenterne ikke magiske handlinger, der virker ved deres blotte udførelse. De er tegnhandlinger, der skal "bruges således, at troen kommer til, som tror de forjættelser, der tilbydes og vises ved sakramenterne". (Confessio Augustana, fra artikel 13).

Spørg i stedet den voksne, der bærer barnet

Anvendt på dåbens sakramente betyder det, at den døbte skal oplæres i den kristne børnelærdom for at få rigtig gavn af dåben, og denne oplæring er ret beset en livslang proces. Men at afkræve et lille barn indforståethed med den apostolske trosbekendelses formuleringer er et ganske absurd forehavende.

Bort set dette er der også tale om et ganske overflødig tiltag. For når et lille barn kan få Fadervor med hjem i dåbsgave, selv om det er for lille til selv at tage Fadervors ord i sin mund, kan barnet selvfølgelig også hjembringe trosbekendelsen som dåbsgave, selv om det er for lille til at forstå en lyd af trosbekendelsens formuleringer.

Jeg efterlyser derfor et barnedåbsritual uden personlig tilspørgsel om troen. Trosbekendelsen skal være der, men den bør fremsiges eller synges af hele menigheden. Den er nemlig kirkens fælles arvegods, som går i arv fra generation til generation og altså også til de børn, der her og nu døbes i kirken.

Når så menigheden har bekendt troen, og det første dåbsbarn er båret frem, skal præsten spørge den, der bærer barnet: "Vil I, at N. [barnets navn] skal døbes i Faderens og Sønnens og Helligåndens navn? – Ja!"

Andet og mere er det ikke nødvendigt at spørge om, for med den knappe formulering henvises på samme tid til menighedens fælles trosbekendelse, der netop har lydt, og til den døbeformular, der kort efter skal lyde ved døbefonten.

Men det er vigtigt, at præsten stiler spørgsmålet til den voksne, der bærer barnet, så dåbsbarnet kan få fred til at være det barn, det er. Med den her foreslåede praksis vil situationen ved døbefonten vinde betragteligt i dramaturgisk troværdighed, vil jeg mene.

Børneevangeliet gør voksendåben utroværdig

Så vidt folkekirkens dåbsritual brugt ved barnedåb. Men også ved voksendåb er der problemer med ritualets dramaturgiske troværdighed. Der opstår nemlig en temmelig grotesk situation, når præsten er færdig med tekstlæsningerne og som overgangsformular siger disse ord:

"Så vil vi nu hjælpe dig til hans velsignelse ved at døbe dig i Faderens og Sønnens og Helligåndens navn".

Spørgsmålene melder sig på stribe: Hvad er grunden til, at præsten siger "vi" om sig selv? Er der mon andre involveret i at foretage dåbshandlingen ud over præsten? – Og hvorfor skal præsten ligefrem "hjælpe" den voksne?

Hvori består denne hjælp, hvis den voksne faktisk godt kan gå selv og også selv kan holde hovedet ind over døbefonten? – Og hvad er betydningen af den velsignelse, som den voksne skal hjælpes til ved døbefonten? Er velsignelsen andet og mere end dåben, eller er det snarere omvendt?

Det problematiske i overgangsformularen er ret beset blot en følgevirkning af, at Mark. 10,13-16 bruges ved voksendåb. Men overgangsformularen lader altså forstå med al tydelighed, at den voksne skal lade sig velsigne af Gud, sådan som Jesus tog de små børn i favn og velsignede dem.

Dertil må man bare sige, at Mark. 10,13-16 fungerer ganske elendigt som billede på den voksnes dåb, eftersom det ikke just var de tilstedeværende voksne mennesker, Jesus tog i favn og velsignede. Det var tværtimod de små børn.

Ritualet insisterer på, at den voksne i dåben er et spædbarn for Vorherre. Alligevel har den voksne ikke uden videre adgang til dåben. Inden dåbshandlingen skal den voksne nemlig lade sig eksaminere i den apostolske trosbekendelse, omend denne eksamen i realiteten er en rent pro forma eksamen. Den voksne skal jo ikke engang selv fremsige den apostolske trosbekendelse, men blot svare "ja" de steder, hvor præsten gør et naturligt ophold i sin talestrøm.

Dramaturgisk er det ikke troværdigt, at dåbskandidaten det ene øjeblik skal optræde som et umyndigt barn og det næste øjeblik som en myndig voksen person. Jeg efterlyser derfor et ritual til

voksendåb, der går i en stor bue uden om børneevangeliet i Mark. 10,13-16. For ligeså velegnet den tekst er til barnedåb, ligeså ubrugelig er den til voksendåb.

Jeg mener ikke, det er særlig svært at forbedre dåbsritualet ganske betragteligt. Jeg har givet et bud på, hvordan det kan gøres. Mit ritualforslag ligger offentligt tilgængeligt på min hjemme side på adressen: www.georganist.dk. Det findes på kapitel 11 i min bog om dåben. Bogens to foregående kapitler indholder en gennemgang af dåbsritualer fra nabolandenes lutherske kirker.